

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.7>**Ірина ІВАНОВА**

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, соціальної роботи і педагогіки, Зклад вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»», вул. Львівська, 23, м. Київ, Україна, 03115

ORCID: 0009-0002-8735-1796

Бібліографічний опис статті: Іванова, І. (2025). Класифікація методів соціальної роботи (нормативно-правовий аспект). *Ввічливість. Humanitas*, 4, 42–51, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.7>

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ (НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

У статті висвітлено результати дослідження українських і зарубіжних наукових і практико орієнтованих підходів до класифікації методів соціальної роботи. Виявлено необхідність розробки практико орієнтованої класифікації методів соціальної роботи на основі нормативно-правового забезпечення діяльності організацій соціальної сфери (державних стандартів надання соціальних послуг, Закону України «Про соціальні послуги», професійних стандартів соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи). Зазначено, що в еволюції розвитку поняття «метод соціальної роботи» спостерігаються певні закономірності, які відображають зумовленість їх використання. Схарактеризовано основні ознаки, що покладені в основу класифікації відповідно до визначення соціальної роботи як професійної діяльності та її мети. Методи соціальної роботи визначаються як способи упорядкованої діяльності соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи на основі особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на задоволення особистих потреб вразливих груп населення і осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Зроблено акцент на співвідношенні і узгодженості системи базових соціальних послуг, прикладних технологій соціальної роботи і методів соціальної роботи.

Класифікація методів соціальної роботи в рамках нормативно-правового забезпечення діяльності організації соціальної сфери являє собою дві групи методів: міждисциплінарні (організаційні, організаційно-правові, адміністративні: методи менеджменту персоналу організації соціальної сфери і методи системи клієнтури та отримувачів соціальних послуг; методи дослідження в соціальній роботі; соціально-педагогічні; інформаційно-роз'яснювальні; психологічні методи соціальної роботи); дисциплінарні (фахові) методи соціальної роботи (індивідуальної, групової, колективної, масової соціальної роботи, соціальні методи). Класифікацію методів соціальної роботи можна розглядати як систему елементів, які тісно взаємопов'язані між собою, впливають один на одного, характеризуються цілісністю, упорядкованістю, гнучкістю, відповідністю часу і місця застосування, ієрархічністю. Цілісність системи методів створює умови для стабільності, сталості практико орієнтованої соціальної роботи, включення в неї нових елементів, що відповідають тим чи іншим факторам функціонування соціальних служб, розширення можливостей для прояву креативності, гнучкості професійної діяльності соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи у здійсненні особистісно орієнтованого, індивідуального, персоналізованого підходу до особистості клієнта, отримувача соціальних послуг.

Ключові слова: методи соціальної роботи, нормативно-правовий аспект, державні стандарти соціальних послуг, законодавство, професійні стандарти, практико орієнтована соціальна робота, клієнт, отримувач соціальних послуг.

Iryna IVANOVA

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology, Social Work and Pedagogy, Higher Education Institution «Open International University of Human Development «UKRAINE», 23 Lvivska str., Kyiv, Ukraine, 03115

ORCID: 0009-0002-8735-1796

To cite this article: Ivanova, I. (2025). Klyasyfikatsiia metodiv sotsialnoi roboty (normatyvno-pravovyi aspekt) [Classification of social work methods (normative and legal aspect)]. *Vvichlyvist, Humanitas*, 4, 42–51, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.7>

CLASSIFICATION OF SOCIAL WORK METHODS (NORMATIVE AND LEGAL ASPECT)

The article highlights the results of research of Ukrainian and foreign scientific and practice-oriented approaches to the classification of social work methods. The need to develop a practice-oriented classification of social work methods based on the regulatory and legal support for the activities of social sphere organizations (state standards for the provision of social services, the Law of Ukraine «On Social Services», professional standards of social workers and social work specialists) is identified. It is noted that in the evolution of the concept of «social work method» certain patterns are observed that reflect the conditionality of their use. The main features that form the basis of the classification in accordance with the definition of Social Work as a professional activity and its purpose are characterized. Social work methods are defined as methods of orderly activity of social workers and social work specialists based on a personally oriented approach aimed at meeting the personal needs of vulnerable groups of the population and individuals/families who are in difficult life circumstances. Emphasis is placed on the correlation and coherence of the system of basic social services, applied technologies of social work and methods of social work.

The classification of social work methods within the framework of regulatory and legal support for the activities of social sphere organizations represents two groups of methods: interdisciplinary (organizational, organizational and legal, administrative: methods of personnel management of social sphere organizations and methods of the clientele system, recipients of social services; methods of research in social work; socio-pedagogical; informational and explanatory; psychological methods of social work); disciplinary (professional) methods of social work (individual, group, collective, mass social work, social methods). The classification of social work methods can be considered as a system of elements that are closely interconnected, influence each other; are characterized by integrity, orderliness, flexibility, correspondence of time and place of application, and hierarchy. The integrity of the system of methods creates conditions for the stability and sustainability of practice-oriented social work, the inclusion of new elements in it that correspond to certain factors of the functioning of social services, the expansion of opportunities for the manifestation of creativity, flexibility of the professional activities of social workers and social work specialists in implementing a personally oriented, individual, personalized approach to the personality of the client, recipient of social services.

Key words: *classification of social work methods, regulatory and legal aspects, state standards of social services, legislation, professional standards, practice-oriented social work, client, recipient of social services.*

Актуальність проблеми. Методи соціальної роботи використовуються з початку XX століття (Мері Річмонд – метод індивідуальної соціальної роботи) і мають історичні, географічні, політичні особливості для сфери використання на різних етапах соціальної роботи, континентах, де впроваджувались. Поняття «метод соціальної роботи» еволюціонувало відповідно до розвитку теорій соціальної роботи, практики діяльності соціальних служб та їх нормативно-правового забезпечення, соціальної роботи як галузі наукового знання. Більша увага у наукових дослідженнях завжди була сфокусована на теоретичних підходах до класифікації методів соціальної роботи. Розвиток законодавства у сфері соціальних послуг, державних стандартів соціальних послуг, розробка професійних стандартів соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи вимагають уніфікованої класифікації методів соціальної роботи, які являють собою основу практико орієнтованої соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові дослідження методів соціальної роботи спрямовані на дослідження методів менеджменту соціальної роботи, зокрема особливостей самоменеджменту (тайм-менеджменту),

кейс-менеджменту (Лехолетова, 2021); методів оцінки якості соціальних послуг в рамках експертизи якості соціальної роботи (Албул, 2022); стандартів кейс-менеджменту в США (Семігіна, 2025). Науковий інтерес представляє вивчення особливостей та змісту методів соціальної роботи як необхідної складової галузі та професії «соціальна робота», суттєвого елементу існування і розвитку професійної соціальної роботи (Карпенко, 2023). В умовах війни в Україні важливим для практики соціальної роботи є дослідження з вивчення груп підтримки як методу психосоціальної допомоги для представників різних груп – людей, які зазнали загального впливу війни і тих, чий рідні безпосередньо залучені до воєнних дій (Байдарова, 2024).

Серед англomовних видань необхідно зробити акцент на працях, які досліджують взаємозв'язок теорії і методів соціальної роботи (Esther C.L.Goh, 2019), зокрема в контексті практики соціальної роботи, «теоретизації практики», «критичної рефлексивної практики», «навігації по практичній території» (Neil Thompson & Paul Stepney, 2018). Наше дослідження підтверджує тезу цих дослідників про необхідність розвитку дослідницького потенціалу соціальних працівників та включення

досліджень в професійну діяльність як регулярної і невід'ємної частини їхньої рефлексивної практики.

Мета дослідження: обґрунтування важливості класифікації методів соціальної роботи на основі нормативно-правового забезпечення професійної діяльності соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В Україні одне із перших визначень методів соціальної роботи зустрічаємо в Короткому енциклопедичному словнику соціальної роботи (2002): методи соціальної роботи – сукупність прийомів, способів діяльності суб'єктів соціальної роботи, які використовують для розв'язання соціальних проблем клієнтів, стимулювання розвитку їхніх власних сил, конструктивної діяльності щодо зміни несприятливої життєвої ситуації. Методи соціальної роботи повинні дати розуміння того, як окремі індивіди або групи можуть пройти шлях від початкового пункту у розв'язанні проблеми до бажаної мети. Подається класифікація зарубіжної і вітчизняної практики. Зарубіжна практика: класичні методи: індивідуальні, групові, соціальна робота в громаді; нові методи: індивідуальна терапія, сімейна терапія, групова терапія; вторинні методи – супервізія, планування, консультування, супровід практики, розвиток організації, менеджмент. Вітчизняна практика: за напрямками і формами соціальної роботи: організаційні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні тощо; за об'єктами соціальної роботи: індивідуальні, групові, соціальної роботи в громаді; за суб'єктами соціальної роботи: методи, які застосовують окремі спеціалісти, колектив соціальної служби, орган управління соціальною роботою.

Метод у соціальній роботі розглядають як сукупність підходів, прийомів, операцій практичного чи теоретичного засвоєння дійсності (Вайнола, 2003, с. 70). Під методом розуміють найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим цілям. Метод у соціальній роботі виконує подвійну роль, оскільки, з одного боку він виступає як спосіб, шлях пізнання і застосування знань, що вироблені в науках про життєдіяльність людини і в соціальній практиці, а з іншого боку, як конкретна дія, що сприяє

якісній зміні об'єкта (суб'єкта). У рамках даного підходу пропонується класифікація на основі поділу на дві групи методів: методи соціальної роботи як набуття наукового знання і як практичної діяльності. Відповідно: загальні (філософські) методи, які існують як єдність світоглядної методологічної позиції суб'єкта соціальної роботи в різних видах діяльності; загальнонаукові методи, які застосовуються в багатьох галузях суспільної діяльності, в тому числі й у соціальній роботі: метод наукової абстракції; метод аналізу та синтезу; метод індукції та дедукції; метод єдності загального та особливого; історичний метод; метод переходу від простого до складного; метод єдності якісного та кількісного аналізу; генетичний метод; конкретно-соціологічний метод; метод формалізації; метод аналогії; системно-структурний метод; спеціальні наукові методи – це специфічні способи пізнання і перетворення окремих сфер суспільного життя, що притаманні тій чи іншій системі знань.

Класичним підходом до класифікації методів соціальної роботи є розподіл їх на індивідуальну (ведення випадку, індивідуальне консультування, представництво інтересів, ведення професійних записів), групову соціальну роботу і соціальну роботу в громаді (Семігіна, Грига, 2004).

Під методом соціальної роботи розуміють також спосіб організації соціальної роботи, що призводить до досягнення оптимального результату і забезпечує позитивні зрушення в розвитку об'єкту (суб'єкту) соціальної діяльності (Вайнола, 2004, с. 47).

В основу аналізу класифікацій методів практико орієнтованої соціальної роботи покладалась такі ознаки (Лукашевич, Семігіна, с.86, 2009): за напрямками і формами (організаційні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні); за об'єктами соціальної роботи (індивідуальні, групові, в громаді); за суб'єктами соціальної роботи (методи, які застосовують окремі спеціалісти, колектив соціальної служби, орган управління соціальною роботою).

Важливим методом у вітчизняній практиці соціальної роботи є ведення випадку, який визначається як базовий спосіб організації надання індивідуальних соціальних послуг сім'ям з дітьми у громаді (Кияниця, Петрошко,

2017, с. 148). Ведення випадку реалізується в межах технології соціального супроводу.

У сучасній науці методи соціальної роботи визначаються як система прийомів, які застосовують соціальні працівники для розв'язання проблем; певні межі, у яких соціальні працівники застосовують власні знання й визначають критерії ефективності своєї роботи (Семігіна, 2020, с.69).

Великий вплив на вибір методів соціальної роботи в Україні справляє позитивний досвід практико орієнтованої соціальної роботи в діяльності зарубіжних організацій соціальної сфери. Метод соціальної роботи визначається як такий, який соціальні працівники використовують, щоб допомогти людям різного віку та різних верств суспільства покращити соціальне функціонування та ефективніше справлятися зі своїми проблемами. Соціальні працівники не вибирають, які проблеми та питання вони хотіли б допомогти вирішити. Вони бачать проблему, навіть дуже складну, і повинні бути готові допомагати людям з індивідуалізованими особистими проблемами, з одного боку, та дуже широкими проблемами, які впливають на цілі організації та громади, з іншого. Найбільш поширеними методами соціальної роботи в сучасній зарубіжній практиці є: соціальна робота з випадками, групова соціальна робота, метод соціальної дії, соціальна робота в громаді, метод адміністрування, метод дослідження в соціальній роботі (Alpa Parmar, 2014), управління доглядом (Alpa Parmar, 2014; Hutchinson A., 2013), практика соціальної роботи, орієнтована на завдання; наративна соціальна робота (на основі сайтів Social Work Methods, Positive Psychology).

В еволюції розвитку поняття «метод соціальної роботи» спостерігаються певні закономірності, які відображають зумовленість їх використання:

- особливість системи соціального захисту, соціальної політики, соціального забезпечення, соціального добробуту, практики соціальної роботи в різних країнах світу;

- досвід діяльності організацій соціальної сфери, розвиненість системи національних професійних асоціацій, федерацій соціальних працівників, які використовують конвенціональний підхід до термінології;

- вплив теорій і теоретичних моделей соціальної роботи, стратегій, моделей практики

соціальної роботи на пріоритети у виборі класифікацій методів соціальної роботи;

- вплив законодавства, нормативно-правової бази у сфері соціальної роботи, етичних кодексів, професійних стандартів фахівців із соціальної роботи, державних стандартів соціальних послуг на визначення методів соціальної роботи;

- міждисциплінарний характер соціальної роботи, інтеграція у соціальну роботу різних галузей і сфер професійної діяльності і професійного знання, особливо психології, менеджменту, соціальної педагогіки.

Класифікації методів соціальної роботи у вітчизняній практиці соціальної роботи зумовлені термінологічною визначеністю соціальної роботи як професійної діяльності. В Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (від 21.06.2001р. № 2558-III) визначається поняття «Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю» як професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу. Можна уточнити дане універсальне визначення: соціальна робота – професійна і добровільна діяльність уповноважених органів влади і організацій соціальної сфери щодо підвищення соціального добробуту і покращення здоров'я населення, здійснення соціальної допомоги, підтримки і захисту осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг, мінімізації або усунення ризику потрапляння у складні життєві обставини вразливих груп населення на основі особистісно орієнтованого підходу.

На основі змісту і мети соціальної роботи як професійної діяльності визначимо методи соціальної роботи як способи упорядкованої діяльності соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи на основі особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на задоволення особистих потреб вразливих груп населення і осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Класифікація методів соціальної роботи характеризується послідовним поділом обсягу поняття «метод» з метою систематизації, поглиблення і отримання нових знань щодо членів поділу. Результатом класифікації є система

співпорядкованих понять: подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду. Методи соціальної роботи класифікуються на групи за спільними ознаками і властивостями.

Основні ознаки, властивості, за якими здійснюється класифікація методів соціальної роботи (до 2020 року):

- відповідність теоріям соціальної роботи (Пейн, 2000): психодинамічна теорія соціальної роботи, теорії кризового втручання і орієнтовані на завдання моделі соціальної роботи, біхевіористські та когнітивні моделі соціальної роботи, гуманістична та клієнт-центрована теорія соціальної роботи, екзистенційна теоретична модель соціальної роботи, системна теоретична модель соціальної роботи, соціально-екологічна модель соціальної роботи, соціально-психологічна модель і модель комунікації соціальної роботи, модель соціального розвитку у соціальній роботі, антидискримінаційні та антидеспотичні теоретичні моделі соціальної роботи, соціально-радикальні та марксистські моделі соціальної роботи, теоретичні моделі надання повноважень і представництва інтересів у соціальній роботі, рольова теорія у соціальній роботі, оцінюючі моделі соціальної роботи; підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта, концепції резилієнтності (Семигіна, Столярик, 2025);

- мікро-, мезо-, макро-рівні соціальної роботи: мікро-рівень: використання соціологічних (інтерв'ю, анкетування, фокус-групи) і психолого-педагогічних методів дослідження (інтерв'ю, спостереження, тестування клієнта чи групи клієнтів), здійснення оцінки потреб особи, сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, ведення випадку; оцінка якості надання соціальної послуги; мезо-рівень: науково обґрунтоване дослідження соціальних, соціально-психологічних, соціально-економічних, соціально-культурних проблем різних соціальних груп населення, впливу територіальних особливостей на умови життєдіяльності населення, визначення пріоритетних галузей (сфер) у соціальному захисті і підтримці осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, мінімізації ризиків потрапляння вразливих верств населення у складні життєві обставини, визначення провідних напрямків, форм, методів соціальної роботи, соціальних технологій від-

повідно до потреб регіону; кейс-менеджмент; експертна оцінка ефективності роботи організації соціальної сфери на основі якісних і кількісних показників обробки інформації, що відображені в аналізі роботи служби, звіті тощо; макро-рівень: експертна оцінка державних програм і проектів, їх ефективності на основі аналізу соціологічних і статистичних даних;

- міждисциплінарний (інтегрований підхід) – запозичення для практики соціальної роботи методів із суміжних галузей професійної діяльності: організаційні та організаційно-правові, соціологічні, соціально-педагогічні, інформаційно-роз'яснювальні, психологічні;

- дисциплінарний або фаховий (соціальний, спеціальний) підхід – фахові (дисциплінарні) методи: командна соціальна робота, волонтерська соціальна робота, соціальна робота в громаді, телефонне консультування, фостерінг, мобільна соціальна робота, супервізія у соціальній роботі, соціально-культурна анімація;

- суб'єкт-суб'єктні та суб'єкт-об'єктні відносини: суб'єкт-суб'єктні – командна, групова робота фахівців із соціальної роботи, волонтерів, супервізорство; суб'єкт-об'єктні – соціальна робота з клієнтами, отримувачами соціальних послуг;

- чисельність клієнтів, отримувачів соціальних послуг: індивідуальна, групова, колективна, масова соціальна робота;

- відповідність змісту, прийомам і засобам соціальної роботи, місцю їх реалізації: телефонне консультування; соціальна робота в громаді; фостерінг; самокерована соціальна робота; соціально-культурна анімація; мобільна соціальна робота та інш.;

- як підклас соціальних послуг (державні стандарти надання соціальних послуг): методи соціальної послуги екстреного (кризового) втручання, соціального консультування, соціального супроводу, представництва інтересів, посередництва (медіації), соціальної профілактики та ін.;

- як підклас прикладних технологій соціальної роботи: технології догляду вдома, денного догляду, підтриманого проживання, соціальної адаптації, соціальної інтеграції та реінтеграції, екстреного (кризового) втручання, соціального консультування, соціального супроводу, представництва інтересів, посередництва (медіації), соціальної профілактики.

Означені підходи до класифікації методів соціальної роботи (Іванова, 2018) потребують уточнення і доопрацювання у зв'язку з прийняттям Закону України «Про соціальні послуги» (від 17.01.2019), в якому подається нова класифікація, зокрема базових соціальних послуг: догляд вдома, денний догляд, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, екстрене (кризове) втручання, консультування, соціальний супровід, представництво інтересів, посередництво (медіація), соціальна профілактика та ін.; професійних стандартів фахівців із соціальної роботи. В Україні в державній системі організацій соціальної сфери не існує спеціалізації фахівців соціальної роботи (соціальний працівник по роботі із дітьми з інвалідністю, дітьми-сиротами, сім'єю, яка перебуває у складних життєвих обставинах та ін.), тому увесь спектр соціальної, соціально-педагогічної, психологічної допомоги і підтримки надається в рамках соціальних послуг.

Соціальні послуги за своєю сутністю являють собою прикладні технології соціальної роботи. У Таблиці 1 представлено співвідношення термінологічної визначеності понять «послуга», «технологія», «метод», як більш узагальнене (послуга, технологія) і більш конкретне, часткове, спеціальне («метод»). Наприклад, метод консультування являє собою не тільки соціальну послугу і прикладну технологію, але і метод соціальної роботи, якщо є складовою частиною іншої послуги чи прикладної технології.

В 2019–2020 рр в Україні прийнято професійні стандарти: «Соціальний працівник» (4.07.2019, № 1049), «Фахівець із соціальної допомоги вдома» (20.06.2020, №1180), «Фахівець із соціальної роботи» (20.06.2020, №1179), в яких визначено компетентнісну складову використання методів соціальної роботи.

Пропонована нами класифікація є практико-орієнтованою, основана на нормативно-правовому забезпеченні діяльності організацій соціальної сфери: державних стандартах соціальних послуг, Законі України «Про соціальні послуги» (від 17.01.2019), професійних стандартах фахівців із соціальної роботи. Методи визначаються на основі компетентнісної складової (визначення методу), класифікації базових соціальних послуг і аналізу заходів, пропонованих у державних стандартах соціальних послуг.

І. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1.ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ (адміністративні) МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1.1.Методи менеджменту персоналу організації соціальної сфери

Методи кадрової роботи та соціального розвитку колективу; підвищення якості та ефективності соціальних послуг та управлінських рішень; кількісної оцінки якості надання соціальних послуг; менеджменту для організації власної професійної діяльності, діяльності соціальних робітників, іншого персоналу, волонтерів; розвитку внутрішнього потенціалу організації (підвищення ефективності праців-

Таблиця 1

Співвідношення термінологічної визначеності

Послуга	Технологія	Метод
Послуга догляду вдома, денного догляду	Технологія догляду вдома, денного догляду	Метод управління доглядом і наглядом
Послуга підтриманого проживання	Технологія підтриманого проживання	
Послуга соціальної адаптації	Технологія соціальної адаптації	
Послуга соціальної інтеграції та реінтеграції	Технологія соціальної інтеграції та реінтеграції	
Послуга екстреного (кризового) втручання	Технологія екстреного (кризового) втручання	Метод екстреного (кризового) втручання
Послуга консультування	Технологія консультування	Метод консультування
Послуга соціального супроводу	Технологія соціального супроводу	
Послуга представництва інтересів	Технологія представництва інтересів	Метод представництва інтересів
Послуга посередництва (медіації)	Технологія посередництва (медіації)	Метод посередництва (медіації)
Послуга соціальної профілактики	Технологія соціальної профілактики	Метод соціальної профілактики

ників та створення середовища навчання і підтримки); прогнозування та проектування заходів соціальної допомоги, соціальних послуг.

Методи фасилітації, мотивування та стимулювання праці, розв'язання конфліктів, співпраці з надавачами соціальних послуг недержавного сектору, мультидисциплінарної команди, супервізії, підвищення якості та ефективності соціальних послуг.

1.1.2. Методи менеджменту системи клієнтури. отримувачів соціальних послуг

Методи роботи з різними категоріями отримувачів соціальних послуг; надання соціальних послуг та соціальної підтримки вразливих груп населення.

Метод ведення випадку, справи отримувача соціальної послуги (*кейс-менеджмент*): організація проведення оцінки потреб, укладання договору про реалізацію послуги, складання плану заходів із реалізації соціальної послуги, організація ведення випадку, організація проведення оцінки якості надання соціальної послуги.

Методи конструювання позитивного соціального середовища для клієнтів організації соціальної сфери, отримувачів соціальної послуги:

1) *методи* управління доглядом і наглядом за людьми з інвалідністю, людьми похилого віку, людьми з важкими хронічними захворюваннями (надання соціальної послуги догляду вдома, надання домедичної допомоги; забезпечення умов для денного перебування, харчуванням; допомога у самообслуговуванні (під час вдягання, пересування у приміщенні суб'єкта, що надає соціальну послугу, дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); транспортні послуги; спостереження за станом здоров'я та організація надання медичної допомоги, у тому числі відповідно до призначень лікарів; надання реабілітаційних послуг відповідно до індивідуальних програм реабілітації).

2) *методи* зміцнення/відновлення родинних і суспільно корисних зв'язків; організації денної зайнятості, дозвілля; роботи у клубах за інтересами, клубах активного довголіття, університетах третього віку; забезпечення доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування; встановлення зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами; сприяння в оформленні документів і отримання

безоплатної правової допомоги; організації розпорядку дня; сприяння розвитку та участі в житті суспільства.

1.2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Сучасні *методи* соціального інспектування; виявлення потенційних отримувачів соціальних послуг, їхніх індивідуальних потреб; збору та аналізу соціальної інформації; оцінювання надання соціальних послуг отримувачем соціальних послуг з реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг; контролю/моніторингу надання соціальних послуг згідно з індивідуальним планом надання соціальних послуг; проведення моніторингу соціальної ситуації, у тому числі метод соціологічного опитування.

Методи соціальної статистики; кількісної і якісної оцінки якості надання соціальної послуги; кількісної оцінки якості надання соціальних послуг і заходів соціальної підтримки; розрахунку показників ефективності надання соціальних послуг та заходів соціальної підтримки.

Методи виявлення осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, людей з важкими хронічними захворюваннями – потенційних отримувачів соціальних послуг вдома; збору, узагальнення та аналізу інформації щодо виявлення осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, осіб з важкими хронічними захворюваннями – потенційних отримувачів соціальних послуг вдома; збору та аналізу соціально значимої інформації; опитування щодо визначення індивідуальної потреби особи похилого віку, особи з інвалідністю, особи з важкими хронічними захворюваннями; оцінювання потреби особи у соціальних послугах. Методи та підходи до встановлення переліку та обсягу соціальних послуг, яких потребує особа; збору інформації про процес виконання заходів індивідуального плану надання соціальних послуг вдома; спостереження та контролю за повнотою та вчасністю надання соціальних послуг вдома; оцінювання якості та результативності надання соціальних послуг; оцінки достовірності соціальної інформації.

Методи виявлення вразливих груп населення, осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначення їхніх індивідуальних потреб; проведення діагностики

складних життєвих обставин отримувачів соціальних послуг; збору інформації для оцінки особи/сім'ї; отримання інформації про послуги та ресурси за місцем проживання сім'ї; обробки даних емпіричних досліджень, надання їх в числовій, табличній, графічній та інших формах; моніторингу надання соціальних послуг та заходів соціальної підтримки.

1.3. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи позитивної соціалізації та розвитку особистості; соціального виховання; соціально-педагогічної інтеграції, превенції, корекції, терапії, формування просоціальної поведінки, створення нового благополучного середовища.

Методи організації спілкування, формування духовної і інтелектуальної сфери особистості, привчання, тренування; організація діяльності, зміна поведінки і ситуації людини; позитивна зміна середовища.

Методи формування соціальної компетентності: навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок (самостійного життя, самообслуговування, планування бюджету, прийняття та реалізація рішень, формування здорового способу життя та безпечної поведінки, комунікативні навички тощо); навчання, розвиток та підтримка навичок самостійного проживання; навчання та розвиток комунікативних та соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції.

1.4. ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи інформування і консультування різних категорій отримувачів соціальних послуг: надання інформації з питань соціального захисту населення; інформування щодо органів, організацій та закладів, які можуть надати підтримку дитині після вибуття із сімейних форм виховання; інформування про кризову ситуацію, її наслідки, права людини в кризовій ситуації, способи та процедури отримання допомоги тощо.

Випуск і поширення бюлетенів, прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації; проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю; підготовка і проведення теле- і радіопередач; забезпечення публікацій (виступів) у ЗМІ; створення архівів інформації.

1.5. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи психологічної допомоги і підтримки: методи кризового короткотермінового консультування, кризового консультування за телефоном; методи емоційного і психологічного розвантаження; аналізу проблеми, виявлення конфліктогенних зон, пошуку альтернативних шляхів виходу із них, прийняття рішень, сприяння у самопомозі; допомоги у прийнятті свого стану та формування активної життєвої позиції, орієнтації на власні збережені можливості і потенціал; конструктивізації процесів старіння, інвалідності, відновлення свого статусу.

Методи корекції психологічного стану та поведінки у повсякденному житті: консультації з питань психічного здоров'я; методи корекції поліпшення взаємодії із соціальним оточенням, спрямованої на відновлення та розвиток психічних процесів, психологічної стабілізації, взаємовідносин у ситуаціях конфлікту, наслідків психологічної проблеми; тренінги, спрямовані на усунення психосоматичних проблем та вміння використовувати власний внутрішній потенціал.

Метод групової роботи: групи взаємодії і психологічного розвантаження.

Метод першої психологічної допомоги, корекції психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; організації психологічної самопомоги, психологічної допомоги сім'ям і особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; самоактуалізації отримувачів соціальних послуг; роботи з особами в стресових ситуаціях; соціально-психологічної профілактики і реабілітації; мотивації отримувачів соціальних послуг до соціальної активності та набуття можливостей реалізації власних інтересів.

II. ДИСЦИПЛІНАРНІ (ФАХОВІ) МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

МЕТОД ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи ведення випадку; консультування; бесіди; розв'язання соціальних проблем; здійснення екстреної допомоги; встановлення контакту із сім'ями, підтримання довірливих професійних стосунків з членами сімей, які мають різні особливості; надання соціальних послуг та соціальної підтримки їх отримувачам

відповідно до проблем і потреб; соціального супроводу осіб і сімей, які опинилися у СЖО; насаження у соціальній роботі; соціальної підтримки отримувачів соціальних послуг.

МЕТОД ГРУПОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Соціальні групи, групи дозвілля, освітні групи, терапевтичні групи, сімейні групи, групи взаємодопомоги, «Рівний-рівному». Метод тренінгу і самокерованої групової соціальної роботи.

КОЛЕКТИВНІ, МАСОВІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Просвітницькі методи. Клубна соціальна робота. Соціальні акції. Інформаційні заходи. Освітні заходи. Рекреаційні заходи.

СОЦІАЛЬНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Методи консультування; представництва інтересів; посередництва (медіації), ведення переговорів; екстреного (кризового) втручання; соціальної профілактики, у тому числі профілактики соціальних проблем, які порушують нормальну життєдіяльність громадянина, сім'ї, групи, громади та суспільства в цілому; волонтерської (добровільної) соціальної роботи; соціальної роботи в громаді; мобільної соціальної роботи; соціально-культурної анімації.

Використовуючи означену практико орієнтовану класифікацію методів соціальної роботи

соціальні працівники і фахівці із соціальної роботи можуть виявляти креативність, гнучкість, варіативність у доборі доцільних, оптимальних, індивідуалізованих методів соціальної роботи із вразливими групами населення і сім'ями та особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, відповідно до їхнього віку, статі, соціального статусу, культурних особливостей тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Класифікацію методів соціальної роботи в рамках нормативно-правового аспекту можна розглядати як систему елементів, які тісно взаємопов'язані між собою, впливають один на одного, характеризуються цілісністю, упорядкованістю, гнучкістю, відповідністю часу і місця застосування, ієрархічністю. Цілісність системи методів створює умови для стабільності, сталості практико орієнтованої соціальної роботи, включення в неї нових елементів, що відповідають тим чи іншим факторам функціонування соціальних служб, розширення можливостей для прояву креативності і гнучкості професійної діяльності соціальних працівників і фахівців із соціальної роботи у здійсненні особистісно орієнтованого, індивідуального, персоналізованого підходу до особистості клієнта, отримувача соціальних послуг, що можна розглядати як перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Esther C. L. Goh, Social work theory and methods. *The essential, Social Work Education*, 38, 4, 554–556, DOI: 10.1080/02615479.2019.1572581
2. Hutchinson A. Care management. In M. Davies (Ed.). *The Blackwell companion to social work*. 2013. P. 321–332.
3. Parmar Alpa. Methods of Social Work and Its Role in Understanding Team Climate and Team Effectiveness for Organizational Development Asst. *Journal of Sociology and Social Work*. 2014. Vol. 2(1). P. 303–318.
4. Social work theory and methods. The essential, edited by Neil Thompson and Paul Stepney. 2018. 251 p.
5. Албул І. Експертиза якості соціальної роботи: сутність та завдання. *Соціальна робота і соціальна освіта*. 2022. Вип. 2(9). С. 68–76.
6. Байдарова О., Качан В. Вжити і жити під час війни: групи підтримки як ресурс психосоціальної допомоги. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 1(10). 2024. С. 5–15.
7. Вайнола Р. Х. Методи та форми соціальної роботи / Соціальна робота в Україні / за заг. ред. І.Д.Звереві, Г.М.Лактіонової. 2003. Київ : Науковий світ. С. 70–81.
8. Вайнола Р. Х. Методи соціальної роботи / Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури. 2004. С. 46–53.
9. Іванова І. Б. Методи соціальної роботи (на основі Державних стандартів соціальних послуг): навчальний посібник. Київ : Університет «Україна». 2018. 302 с.
10. Карпенко О. Методи соціальної роботи як складова успішної професійної діяльності соціального працівника. *Ввічливість. Humanitas*, 4. 2023. С. 18–24.
11. Кияниця З. П., Петрович Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
12. Лехолетова М. Методи менеджменту соціальної роботи соціального працівника. *Соціальна робота і соціальна освіта*. Вип. 2(7). 2021. С. 51–60.
13. Лукашевич М. П., Семігіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): підручник. Київ : Каравела, 2009. 368 с.
14. Пейн М. Сучасна теорія соціальної роботи. Київ, 2000. 456 с.

15. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
16. Семігіна Т. Стандарти кейс-менеджменту в США: огляд основних документів професійних організацій. *Соціальна робота і соціальна освіта*. Вип.1(14). 2025. С. 174–186.
17. Семігіна Т., Столярик О. Нове обличчя соціальної роботи: сучасні теорії та підходи. Таллінн: Teadmus. 2025. 524 с.
18. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. Київ : ДЦССМ. 2002. 536 с.
19. Соціальна робота: В 3 ч. Національний ун-т «Києво-Могилянська академія»; Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця. Ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Семігіної Т., Григи І. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 224 с.

REFERENCES:

1. Esther, C. L. Goh (2019) Social work theory and methods. *The essential, Social Work Education*, 38, 4, 554–556, DOI: 10.1080/02615479.2019.1572581
2. Hutchinson, A. (2013). Care management. In M.Davies (Ed.). *The Blackwell companion to social work*, pp. 321–332.
3. Parmar Alpa (2014). Methods of Social Work and Its Role in Understanding Team Climate and Team Effectiveness for Organizational Development Asst. *Journal of Sociology and Social Work*, 2(1), pp.303–318.
4. Social work theory and methods (2018). The essential, edited by Neil Thompson and Paul Stepney, 251 p.
5. Albul, I. (2022). Ekspertyza yakosti sotsialnoi roboty: sutnist ta zavdannia [Examination of the quality of Social Work: essence and tasks] *Sotsialna robota i sotsialna osvita – Social Work and social education*, 9, 68–76 [in Ukrainian].
6. Baidarova, O., & Kachan, V. (2024). Vyzhyty i zhyty pid chas viiny: hrupy pidtrymky yak resurs psykhosotsialnoi dopomohy [Surviving and living during the war: support groups as a psychosocial assistance resource]. *Visnyk Kyivskoho Natsionalnoho universytetu imeni Tara Shevchenka. Sotsialna robota – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social Work*. 1(10), 5–15 [in Ukrainian].
7. Vainola, R. Kh. (2003). Metody ta formy sotsialnoi roboty / Sotsialna robota v Ukraini [Methods and form of Social Work / Social Work in Ukraine]. *Za zah. red. I.D.Zvierievoi, H.M.Laktionovoi. Naukovyi svit* (pp. 70–81) [in Ukrainian].
8. Vainola, R. Kh. (2004). Metody sotsialnoi roboty / Sotsialna robota: tekhnolohichniy aspekt [Methods of Social Work / Social Work: technological aspect] *Navchalnyi posibnyk / Za red. Prof. A. Y. Kapskoi. Tsentr navchalnoi literatury* (pp. 46–53) [in Ukrainian].
9. Ivanova, I. B. (2018). Metody sotsialnoi roboty (na osnovi Derzhavnykh standartiv sotsialnykh posluh) [Social Work methods (based on the State Standards of Social Services): navch.posibnyk dlia studentiv zakladiv vyshchoi osvity. Universytet «Ukraina» [in Ukrainian].
10. Karpenko, O. (2023). Metody sotsialnoi roboty yak skladova uspishnoi profesiinoi diialnosti sotsialnoho pratsivnyka [Methods of Social Work as an ingredient of success professional activities of the social worker]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 18–24 [in Ukrainian].
11. Kyianytsia, Z. P., & Petrochko, Zh. V. (2017). Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy [Social Work with vulnerable families and children]: posib. u 2-kh ch. ; Ch. I.Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii / Z. P. Kyianytsia, Zh. V. Petrochko. K. : OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].
12. Lekholetova, M. (2021). Metody menedzhmentu sotsialnoi roboty sotsialnoho pratsivnyka [Methods of Social Work management of a social worker] *Sotsialna robota i sotsialna osvita – Social Work and social education*. 2(7). 51–60 [in Ukrainian].
13. Lukashevych, M.P., & Semihina, T.V. (2009). Sotsialna robota (teoriia i praktyka) – [Social Work (theory and practice)] : Pidruchnyk. Karavela [in Ukrainian].
14. Pein, M. (2000). Suchasna teoriia sotsialnoi roboty [Modern theories of social work] [in Ukrainian].
15. Semyhina, T. (2020). Suchasna sotsialna robota – [Modern Social Work]. *Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu* [in Ukrainian].
16. Semihina, T. (2025). Standarty keis-menedzhmentu v SShA: ohliad osnovnykh dokumentiv profesiinykh orhanizatsii [Case management standards in the USA: an overview of key documents from professional organization]. *Sotsialna robota i sotsialna osvita*. 1(14). 174–186 [in Ukrainian].
17. Semyhina, T.. & Ctoliaryk, O. (2025). Nove oblychchia sotsialnoi roboty: suchasni teorii ta pidkhody [The new face of Social Work: modern theories and approaches] Tallinn: Teadmus [in Ukrainian].
18. Sotsialna robota: Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk [Social Work: a brief encyclopedic dictionary] (2002). *DTsSSM*, 259–260 [in Ukrainian].
19. Sotsialna robota: V 3 ch. [Social Work in three parts] (2004). *Natsionalnyi un-t «Kyievo-Mohylianska akademiia»; Shkola sotsialnoi roboty im. V.I. Poltavtsia. Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». Ch. 2: Teorii ta metody sotsialnoi roboty* [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 01.08.2025

Дата прийняття статті: 14.08.2025

Опубліковано: 15.10.2025